

Kabinetsreactie op AIV-advies 'Daadkracht door de Dutch Diamond: Ondernemen in het licht van de nieuwe duurzame ontwikkelingsdoelen'

1. Inleiding

Het kabinet dankt de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) voor zijn gedegen advies over de manier waarop de Nederlandse overheid bedrijven kan steunen om bij te dragen aan Agenda 2030 met daarin de duurzame ontwikkelingsdoelen (hierna: Global Goals). De hoofdconclusies van het advies 'Daadkracht door de Dutch Diamond: Ondernemen in het licht van de nieuwe duurzame ontwikkelingsdoelen' luiden dat: (1) het ongelijke speelveld waar Nederlandse ondernemingen zich internationaal mee geconfronteerd zien, bestreden moet worden door de internationale harmonisatie van wet- en regelgeving en toezicht op naleving; (2) systematisch onderzoek naar de fragmentatie/brede scala van publiek-private partnerschappen op het gebied van duurzaamheid noodzakelijk is; en (3) de gehanteerde opvatting van het breed welvaartsbegrip te beperkt is en dat aspecten als marktcreatie (in plaats van marktverstoring), een bredere invulling van pre concurrentiële samenwerking, internationale afstemming en vooral ook belangen voor de keten als geheel meegewogen kunnen worden.

Het kabinet verwelkomt het advies. Het vormt een bevestiging van het belang dat Nederland in het (inter)nationale beleid hecht aan dialoog en samenwerking met het bedrijfsleven, op basis van de eigen verantwoordelijkheid van bedrijven om maatschappelijk verantwoord te ondernemen, in een open relatie met de samenleving en in samenspraak met andere bedrijven in ketens wereldwijd. Het kabinet onderschrijft verder het belang dat het advies hecht aan het formuleren, internationaal harmoniseren en handhaven van wetten en regels, zoals op het gebied van mensenrechten, milieubescherming en het economisch verkeer. Het kabinet kan dan ook instemmen met veel wat in dit rapport aan de orde komt. In de bespreking van verschillende hoofdconclusies en aanbevelingen uit het rapport, blijkt waar het kabinet een andere opvatting is toegegaan.

2. Global Goals

De AIV geeft een heldere analyse van de ontwikkeling in de afgelopen jaren met betrekking tot duurzame ontwikkeling. Met het vaststellen van de Global Goals wordt thans uitwerking gegeven aan een integrale benadering van het begrip duurzaamheid, zoals reeds in 1987 door de Brundtland Commissie werd geadviseerd, namelijk de *People-Planet-Profit* (later *Prosperity*) benadering. De zeventien Global Goals zijn gegroepeerd rondom kernwaarden als menselijke waardigheid, gerechtigheid en mondiale solidariteit. De Global Goals hebben een universele betekenis, hetgeen betekent dat zij, anders dan de Millennium Development Goals, ook gelden voor ontwikkelde landen zoals Nederland.

De AIV adviseert de overheid een visiedocument op te stellen voor de implementatie van de Global Goals voor de langere termijn. Het kabinet is van mening dat deze doelen een helder kader bieden en preferereert aan de hand daarvan een pragmatische aanpak voor de implementatie ervan. Dat doet het

kabinet door direct aan de slag te gaan met de uitvoering, in samenwerking met maatschappelijke actoren. Hiertoe is in februari 2016 een Coördinator Nationale implementatie Global Goals aangesteld.

Eén van zijn taken is het betrekken van ministeries en partijen in de samenleving bij de uitvoering van de Global Goals. Het kabinet hecht grote waarde aan de bereidheid van maatschappelijke organisaties, bedrijven en kennisinstellingen om bij te dragen aan de realisatie van de Global Goals. Versterkte samenwerking is daarbij nodig, zoals onderschreven door een groot aantal partijen bij de SDG Charter en de Maatschappelijke Alliantie Nederland. In de SDG Charter¹ werken 70 bedrijven en maatschappelijke organisaties samen; de Maatschappelijke Alliantie Nederland² brengt fondsen, bedrijven en overheid bij elkaar om gezamenlijk de impact van maatschappelijke initiatieven te vergroten.

De AIV vindt dat Nederland zijn eigen beleid ook moet spiegelen aan de Global Goals, vooral ook, omdat de overheid een voorbeeldrol vervult. Het kabinet is daartoe in alle opzichten bereid. De coördinator heeft inmiddels een inventarisatie gemaakt van de manier waarop de Nederlandse overheid de doelen realiseert of nog gaat realiseren. Tevens werkt het CBS er aan om einde dit jaar een inventarisatie af te ronden waarin duidelijk wordt welke indicatoren voor de Global Goals al beschikbaar zijn en hoe het er voor staat met de duurzame ontwikkeling in Nederland. De coördinator gaat verder een plan van aanpak opstellen voor de uitvoering van de Global Goals in Nederland. Hij zal ook adviseren over de manier waarop de doelen bereikt kunnen worden.³ Dat de overheid haar voorbeeldrol waar wil maken, blijkt ook uit het hernieuwde inkoopbeleid waarin steeds meer aandacht is voor duurzaamheid.⁴

Het kabinet heeft zich ook al rekenschap gegeven van de manier waarop het de Global Goals wil integreren in zijn beleid voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Uitgangspunt vormt de nota *Wat de Wereld Verdient*⁵, aangevuld met de kamerbrief "Inclusieve ontwikkeling in de Nederlandse programma's voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking".⁶

3. Rollen bedrijfsleven en overheid bij het behalen van de Global Goals

De AIV legt een grote verantwoordelijkheid voor de realisatie van de duurzaamheidsdoelstellingen bij overheid en bedrijfsleven. De AIV vindt ook dat beide partijen meer kunnen doen. De overheid zou meer regulerend moeten optreden en het bedrijfsleven levert nog lang niet die inspanning die het zou kunnen leveren.

¹ <http://www.globalgoalscharter.org/>

² <http://www.maatschappelijkealliantie.org/>

³ Zie brief Global Goals: implementatie, monitoring en rapportage van Minister Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking aan Tweede Kamer, 24 mei 2016.

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/06/18/tussenbalans-groene-groei-2015>, p. 10.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2013/04/05/wat-de-wereld-verdient-een-nieuwe-agenda-voor-hulp-handel-en-investeringen>

⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/09/28/kamerbrief-over-de-nederlandse-programma-s-voor-buitenlandse-handel-en-ontwikkelingssamenwerking>

Om met de prestaties van het bedrijfsleven te beginnen, de AIV geeft aan dat de koplopers nog niet volledig duurzaam zijn en dat 30% van het MKB nog niets doet met MVO. Het kabinet waardeert de inzet op het gebied van MVO en de steun van brancheorganisaties en bedrijven voor de Global Goals. Tegelijk is er meer ambitie nodig: meer bedrijven die MVO-plannen opstellen en met zichtbaar resultaat in de praktijk brengen. Maar ook: het verder integreren van de bijdrage die bedrijven kunnen leveren aan duurzame ontwikkeling in hun visie, missie en centrale business-strategie.

Het kabinet spreekt Nederlandse bedrijven consequent aan op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat betekent dat we verwachten dat zij de OESO-richtlijnen naleven, waaronder de UN *guiding principles* op het gebied van mensenrechten en bedrijfsleven. Dat voorkomt zoveel mogelijk schendingen in de productieketen op het gebied van arbeidsomstandigheden, kinderarbeid, milieu, corruptie en mensenrechten. Bedrijven kunnen waar nodig rekenen op steun in het ontwikkelen van hun (I)MVO-strategie. Dit gebeurt onder andere door MVO Nederland dat financieel ondersteund wordt door de overheid. Het kabinet werkt aan sectorbrede afspraken in het kader van de IMVO-convenanten (verderop in paragraaf 5.e meer hierover), waarbij het waar mogelijk aandringt op betrokkenheid ook van buitenlandse bedrijven. Bedrijven die met de Nederlandse overheid willen samenwerken of die haar steun zoeken wordt gevraagd hun inzet op MVO inzichtelijk te maken en waar nodig te intensiveren.

Het kabinet is van mening dat ook burgers en consumenten een belangrijke rol kunnen spelen in de realisatie van een duurzame ontwikkeling. Consumenten beïnvloeden door hun aankoopgedrag hoe en wat bedrijven produceren. Naarmate het koopgedrag van consumenten verandert, neemt hun invloed op verduurzaming toe. Dezelfde consumenten bepalen als burgers door hun stemgedrag binnen welke kaders de overheid opereert op het gebied van duurzaamheid. Ook voor de geloofwaardigheid van de Nederlandse internationale inzet voor duurzame ontwikkeling is het belangrijk dat Nederland de consumptie in eigen land verder verduurzaamt. Dit is onderdeel van afspraken die bedrijven, maatschappelijke organisaties en de Nederlandse overheid hebben gemaakt in het kader van de IMVO-sectorconvenanten. Het kabinet zal daarom de partners bij de convenanten aansporen de communicatie met consumenten over de inhoud van de sectorconvenanten te versterken. Consumenten kunnen dan op basis van goede informatie kiezen voor producten die gemaakt zijn met zoveel mogelijk respect voor mens, dier en milieu. Samen met het bedrijfsleven gaat de overheid een Ronde tafel organiseren om met meerdere organisaties, zoals MVO Nederland, nieuwe paden voor deze communicatie te ontwikkelen.

Niet alleen in het kader van de convenanten maar ook bij de verduurzaming van ketens als die van cacao, hout en palmolie is de overheid betrokken, zodanig dat dit de consumptie verduurzaamt. Het kabinet maakt afspraken met bedrijven, winkeliers en supermarkten om het aanbod aan gecertificeerde duurzame producten te vergroten. Ook bevordert het kabinet de transparantie en kwaliteit van informatie over de sociale en ecologische aspecten van de productie van goederen en diensten.

Overheid en bedrijfsleven hebben een leidende rol te vervullen in de realisatie van de Global Goals. De doelen bieden een heldere opsomming van de opgaven waar alle landen in de wereld voor staan. Rijke landen kunnen lage- en middeninkomenslanden helpen om aan de doelen te gaan voldoen. Dat is een kwestie van hulp, maar ook van handel en investeringen. Voor Nederland liggen er groeimarkten op de thema's die diverse Global Goals representeren. Voorbeelden zijn water, voedsel, gezondheid, energie, infrastructuur, logistiek, duurzame urbanisering en afvalverwerking.

Het kabinet deelt de mening van de AIV dat het niet altijd eenvoudig is voor het (Nederlandse) bedrijfsleven om duurzame ontwikkeling hoog in het vaandel te hebben gezien het ongelijke speelveld waar Nederlandse ondernemingen zich internationaal mee geconfronteerd zien. Op de EU-thuismarkt zijn aspecten van duurzaamheid wettelijk verankerd en/of worden door consumenten als vanzelfsprekend ervaren. In het buitenland opereert de concurrentie vaak met lagere standaarden van duurzaamheid. Tegelijk is het kabinet van mening dat de kracht van Nederlandse bedrijven ook in het buitenland ligt in het leveren van kwaliteit op basis van een maatschappelijk verantwoorde productiewijze.

De uitdaging ligt er juist voor een land als Nederland in om zich te blijven onderscheiden in kwaliteit en duurzaamheid, en daarvoor een eerlijke prijs te krijgen in de markt. Nederlandse bedrijven doen er goed aan niet alleen te willen concurreren op prijs, maar daar waar in het buitenland het draagvlak voor duurzaamheid kleiner is, ook kwaliteit en aan duurzaamheid gelieerde aspecten te profileren als 'selling point', zoals gemotiveerde werknemers, efficiency in het gebruik van energie en grondstoffen, controle op de productieketen en garanties op het gebied van (voedsel)veiligheid.

Het kabinet stimuleert Nederlandse bedrijven die voorop lopen dan ook om die positie vast te houden en verder uit te bouwen, zeker als zij moeten concurreren met bedrijven die zich minder gelegen laten liggen aan duurzaamheid. Het kabinet is het eens met de opmerking van de AIV dat een duurzaam product of een duurzame productiewijze – op termijn – niet duurder hoeft uit te pakken en zelfs kostenbesparend kan zijn.

Voor het kabinet is het AIV-advies een extra stimulans om bedrijven te ondersteunen in hun internationalisering, juist in combinatie met het leveren van een bijdrage aan duurzame en inclusieve economische ontwikkeling. Nederlandse bedrijven kunnen rekenen op advies vanuit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), diplomatieke steun en waar nodig en mogelijk financiële ondersteuning van hun business-plannen, in het bijzonder als zij met innovatieve oplossingen bijdragen aan uitdagingen op het gebied van duurzame ontwikkeling in lage- en middeninkomenslanden.

De AIV adviseert meer middelen ter beschikking te stellen voor innovaties die kunnen leiden tot producten en diensten ten behoeve van duurzame ontwikkeling in lage- en middeninkomenslanden. Het kabinet onderschrijft het belang van dergelijke innovaties en onderzoekt hoe die beter te faciliteren. Het huidige instrumentarium biedt reeds mogelijkheden voor ondersteuning van bedrijven

in hun innovaties. Zo wordt BopInc ondersteund om bedrijven van advies te voorzien in het ontwikkelen van producten en diensten gericht op de zogenaamde Base of the Pyramid. Belangrijk in dit verband is dat lage- en middeninkomenslanden steeds meer geïnteresseerd zijn in het samen met Nederland ontwikkelen van innovaties voor hun specifieke economische en maatschappelijke behoeften. Het kabinet zal onderzoeken of bestaande programma's en regelingen voldoende toegankelijk en toegesneden zijn op het ondersteunen van eco- en/of sociale innovaties door bedrijven en kennisinstellingen, ook die met een nog beperkte track-record en/of in meer risicovolle internationale markten.

Gedacht kan worden aan het instellen van challenge funds die gericht zijn op specifieke ontwikkelingsuitdagingen. Het kabinet onderschrijft het advies van de AIV dat bedrijven zich daarbij op zorgvuldige en consequente wijze dienen te houden aan wetten en regels, zoals op het gebied van mensenrechten, milieubescherming en het economisch verkeer. Overheden dienen daarin hun verantwoordelijkheid te nemen en te zorgen voor wet- en regelgeving en toezicht op naleving, die internationaal is afgestemd en duurzaamheid op een effectieve wijze dichterbij brengt.

4. De financiële sector

De AIV wijst op de bijdrage die de financiële sector kan leveren aan het bevorderen van verantwoord ondernemerschap en duurzame ontwikkeling. Het kabinet onderschrijft dit. Op basis van de brief aan de Tweede Kamer 'Ondernemen voor Ontwikkeling' bevordert Nederland in lage- en middeninkomenslanden de toegang tot financiële diensten voor het Midden- en Klein Bedrijf (MKB) en arme groepen, met name via het DGGF, de FMO (Massif fonds) en multilaterale instellingen zoals IFC (via de IFC SME Facility). Daartoe ondersteunt het kabinet een breed pakket aan activiteiten, gericht op goede wet- en regelgeving, en steun aan financiële instellingen zoals banken, investeringsfondsen en verzekeraars. Waar noodzakelijk gebeurt dit ook in brede allianties (bijvoorbeeld via het *Npm Platform for Inclusive Finance*, op gebied van impact investing) of partnerschappen met bedrijven en maatschappelijke organisaties, zoals ook door de AIV wordt bepleit.

De sector zelf ziet ook zijn betekenis voor duurzame ontwikkeling. Dat liet hij blijken tijdens het Sustainable Finance Seminar op 27 november 2015. De President van De Nederlandse Bank (DNB) benadrukte in zijn openingsspeech dat een stabiele financiële sector en duurzame economische groei alleen mogelijk zijn als duurzaamheid geïntegreerd is in de processen en business modellen van de sector. Momenteel verkent DNB in samenwerking met de financiële sector hoe zij door het opzetten van een Sustainable Finance Platform de samenwerking ten behoeve van een duurzame financiële sector kan versterken. Het kabinet verwelkomt deze potentiële bijdrage van de financiële sector.

De AIV signaleert verder dat de financiële sector van mening is slechts indirect betrokken te zijn bij IMVO-risico's en maar beperkte invloed te hebben op meegefinancierde bedrijven. Het kabinet wil de sector helpen zijn verantwoordelijkheid waar te maken door met de financiële sector een IMVO-convenant af te sluiten. Een dergelijk convenant biedt de sector een platform om samen te werken bij

het uitoefenen van invloed, ook met behulp van overheid en maatschappelijk middenveld, zodat de sector meer verantwoordelijkheid kan nemen. De overheid deelt de mening van de AIV over de noodzaak van het maken van afspraken over transparantie en rapportage in de convenanten van de financiële sector en zet hier ook op in. Ook bepleit het kabinet op internationaal niveau en in de EU het hanteren van scherpere duurzaamheidscriteria in beleid. Zo is er bijvoorbeeld tijdens de Global Value Chains conferentie van 7 december 2015 een deelsessie gewijd aan de Europese financiële sector en duurzaamheid en draagt Nederland bij aan de ontwikkeling van een richtsnoer door de OESO voor uitwerking van de OESO-richtlijnen voor de financiële sector.

5. Ondersteuning door de Nederlandse overheid

a. Rollen overheid

De AIV pleit voor een juiste balans tussen de diverse rollen van de overheid. De rollen die de AIV onderscheidt zijn de rol van wetgever, facilitator, stimulator van partnerschappen en het geven van publieke ondersteuning (endorsement). Voor een juiste balans moet de overheid volgens de AIV haar wetgevende rol niet uit het oog verliezen. Met dit als uitgangspunt onderstreept de AIV het belang van internationaal juridisch bindende afspraken voor de ondergrens voor mensenrechten. Het advies wijst op de noodzaak een grote groep van achterblijvende bedrijven aan te zetten tot verandering op dit punt. Het kabinet is het eens met de AIV als het gaat om de noodzaak van het bewaken van een ondergrens voor mensenrechten. Overheden zijn primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling, uitvoering en handhaving van wettelijke kaders. Bedrijven moeten ook hun verantwoordelijkheid nemen, elk voor zich en in onderlinge samenwerking met andere bedrijven. Dat is in het bijzonder van belang in internationale waardeketens. Het kabinet zet er sterk op in de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen goed geïmplementeerd en geaccepteerd te krijgen. Deze richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties als ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie om te gaan.

b. Publiek-private partnerschappen

De AIV adviseert de opgebouwde, substantiële portefeuille aan publiek-private partnerschappen (PPP's) kritisch tegen het licht te houden en een grotere coherentie met beleid na te streven door een meer expliciete koppeling te maken met de Global Goals. Ook concludeert de AIV dat het noodzakelijk is een regelmatig systematisch (intern) onderzoek op te zetten naar mogelijke hiaten in partnerschappen en daarbij alle Global Goals te betrekken. Nadruk zou 'investeren in leren' dienen te krijgen en niet louter monitoring van activiteiten.

Het kabinet onderschrijft dat PPP's van grote waarde zijn voor het genereren van kennis en innovatieve oplossingen, en zeer dienstbaar kunnen zijn aan de realisatie van de Global Goals. Stimulerende voorbeelden in internationaal verband zijn bijvoorbeeld breed samengestelde partnerschappen in de watersector, waarbij een grote groep belanghebbende partijen bij elkaar is

gebracht en waaraan ook de Wereldbank deelneemt. Een ander voorbeeld is GAVI The Vaccine Alliance op het gebied van de gezondheidszorg.

Het kabinet is het verder eens met de AIV dat permanent leren de partnerschappen kan verbeteren. Het kabinet ondersteunt dit onder andere via het Partnership Resource Centre aan de Erasmus Universiteit en het PPP Lab. Het werk van deze instellingen komt ten goede aan de verdere ontwikkeling en realisatie van PPP's zoals in het kader van de faciliteit voor Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid en het Fonds Duurzaam Water, beide uitgevoerd door RVO.nl. Het kabinet kijkt daarnaast uit naar de door de AIV aangekondigde publicatie van Rob van Tulder en Ton Dietz over ruim zestig PPP's in Afrika. Ten slotte maakt de Coördinator nationale implementatie Global Goals een volledige inventarisatie van lokale, nationale en internationale publiek-private partnerschappen, die hij koppelt aan de realisatie van de Global Goals. Daaruit valt dan te leren in welke mate de partnerschappen bijdragen aan de realisatie van de Global Goals en hoe dat beter kan.

De AIV ziet de portefeuille aan PPP's als basis voor een 'diplomatie voor duurzame ontwikkeling'. Daarmee wil de AIV de diplomatieke inspanningen van de overheid, inclusief de economische diplomatie, in een breder kader plaatsen. Dit betekent bijvoorbeeld dat de overheid in relatie tot de partnerschappen haar verschillende rollen zal moeten aanwenden. De overheid moet, zo stelt de AIV, partnerschappen niet alleen financieel ondersteunen, maar ook zelf actief participeren en waar nodig beleid en/of regelgeving aanpassen. Het kabinet is het daar zeer mee eens. De Nederlandse overheid participeert daarom al in verschillende publiek-private partnerschappen zoals de convenanten in het kader van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). De Nederlandse overheid bevordert verder betrokkenheid van lokale overheden en/of maatschappelijke organisaties in lage- en middeninkomenslanden. Dat doet ze door hen deel te laten nemen in partnerschappen dan wel dat hun gevraagd wordt iets te doen met de aanbevelingen die uit dergelijke partnerschappen naar voren komen. Die aanbevelingen kunnen bijvoorbeeld gericht zijn op verbeteringen in het ondernemingsklimaat of op de naleving van regelgeving op het gebied van arbeid en sociale voorzieningen. Hier ligt een kerntaak voor Nederlandse ambassades, die de komende jaren zal worden gecontinueerd en waar nodig uitgebreid. Het kabinet acht het niet noodzakelijk economische diplomatie daartoe om te labelen tot diplomatie voor duurzame ontwikkeling, zoals de AIV adviseert.

c. *Mededinging*

De AIV stelt dat de huidige wetgeving op het gebied van mededinging niet in alle gevallen initiatieven op het gebied van duurzaamheid in de weg staat. Maar er doen zich nog wel knelpunten voor en daarom heeft het kabinet eerder al aangegeven maximaal ruimte te zoeken binnen het bestaande mededingingskader voor duurzaamheidsinitiatieven. Daarbij is vooral van belang dat er zoveel mogelijk duidelijkheid bestaat over wat wel en niet is toegestaan. Om die

duidelijkheid te verschaffen is op 8 mei 2014 een beleidsregel mededinging en duurzaamheid vastgesteld die moest leiden tot een betere benutting door bedrijven van de ruimte die het mededingingsrecht biedt om afspraken op het gebied van duurzaamheid te maken en de Autoriteit Consument en Markt (ACM) meer houvast te bieden. Deze beleidsregel bleek nog niet toereikend, hetgeen heeft geleid tot de publicatie van een aangepaste conceptbeleidsregel in december 2015. Na consultatie van verschillende partijen in de samenleving, maar ook van de ACM en de Europese Commissie over de aangepaste beleidsregel, neemt het kabinet drie maatregelen. Ten eerste een beperkte aanpassing van de beleidsregel, zodat die conform Europese regelgeving blijft. Ten tweede het opstellen van een wetsvoorstel waardoor het mogelijk is aan duurzaamheidsafspraken tussen ondernemingen algemene geldigheid te verlenen, en ten derde het voeren van verdere gesprekken binnen de Europese Unie gericht op verduidelijking van de ruimte binnen Europese regelgeving.⁷

d. *Dutch Diamond*

De AIV adviseert om de driehoek bedrijfsleven, kennisinstellingen, overheid, zoals die dragend is voor de Nederlandse topsectoren, uit te breiden met financiële instellingen en maatschappelijke organisaties. Deze samenwerkingsvorm met vijf partijen noemt de AIV de Dutch Diamond. Het beleid voor hulp, handel en investeringen, beschreven in *Wat de Wereld Verdient*, komt al tot stand door activiteiten met een breed scala aan actoren. Dat zijn de drie partijen die deelnemen in een topsector: overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen, maar ook financiële instellingen en maatschappelijke organisaties, zoals in het kader van Samenspraak en Tegenspraak. Er zijn tal van voorbeelden waarin maatschappelijke organisaties en bedrijven samenwerken aan specifieke uitdagingen op het gebied van duurzame ontwikkeling. Zo heeft de Topsector Agro regelmatig overleg met ngo's op projectbasis. Het kabinet bevordert verder bijvoorbeeld de betrokkenheid van financiële instellingen, om zo gezamenlijk meer steun te kunnen geven aan met name het Midden- en KleinBedrijf dat financiering zoekt voor innovatieve oplossingen voor uitdagingen voor duurzame ontwikkeling. In veel gevallen werken groepen dus al onderling samen, waar nodig in de vorm van multistakeholder-partnerschappen. Samenwerking met al deze partijen tegelijk – zoals de AIV bepleit met de Dutch Diamond – kan noodzakelijk zijn als uitdagingen op het gebied van duurzame ontwikkeling dusdanig complex zijn, dat ze in kleinere verbanden niet of onvoldoende kunnen worden opgelost. Partnerschappen, op de brede wijze van een Dutch Diamond, vergen echter veel investeringen van alle deelnemers en de transactiekosten kunnen daardoor hoog worden. Het kabinet kiest daarom voor maatwerk en investeert dan in complexere samenwerkingsverbanden als die kunnen rekenen op betrokkenheid van alle relevante groepen om zo effectiever gezamenlijk specifieke ontwikkelingsdoelen te realiseren.

e. *IMVO-convenanten*

Zoals het AIV-advies stelt, verbinden bedrijven zich in hun streven bij te dragen aan duurzame

⁷ Zie brief Mededinging en duurzaamheid van de minister van Economische Zaken aan TK, 23 juni 2016.

ontwikkeling in toenemende mate aan onderlinge afspraken en aan overeenkomsten met een publiek-privaat karakter. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij de IMVO-convenanten en verklaringen omtrent de verduurzaming van handelsketens voor bijvoorbeeld hout, palmolie en cacao. Het kabinet ondersteunt deze ontwikkeling en is waar nodig partij bij de totstandkoming van dergelijke overeenkomsten. Het kabinet stimuleert een goede monitoring van de resultaten, zoals via de Monitor Duurzaam Nederland die het CBS samen met de planbureaus periodiek uitbrengt. Het kabinet spreekt partijen ook aan op hun verantwoordelijkheid als voorgenomen doelen niet of onvoldoende worden gehaald. Dit blijkt ook uit de brief van april jl. aan de Tweede Kamer naar aanleiding van het onderzoek van de Universiteit Utrecht naar de zorgplicht van Nederlandse ondernemingen inzake internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen.⁸ Het kabinet geeft hierin aan dat het met de SER in overleg zal gaan over de invulling van toezicht op naleving van de afspraken in de IMVO-convenanten.

f. *Bestrijding belastingontwijking en belastingontduiking*

Het kabinet is het eens met de AIV waar hij grote aandacht vraagt voor belastingontwijking en belastingontduiking en de effecten daarvan op lage- en middeninkomenslanden. De Nederlandse overheid spant zich reeds op verschillende manieren in om de situatie te verbeteren. Nederland implementeert nieuwe internationaal overeengekomen standaarden voor aanpassing van de nationale belastingwetgeving en voor meer uitwisseling van financiële gegevens tussen belastingdiensten. Tijdens het EU-voorzitterschap heeft Nederland zich met succes sterk gemaakt voor een politiek akkoord over een voorstel van de Europese Commissie voor een anti-belastingontwijkingsrichtlijn. Ook steunt het kabinet het recente voorstel van de Europese Commissie voor openbaarmaking van informatie over belastingafdrachten door multinationals.

Nederland draagt verder bij aan technische assistentie aan lage- en middeninkomenslanden om hun belastingbeleid te verbeteren en hun belastingdiensten tot inning van meer belastingen in staat te stellen. Die assistentie wordt zowel bilateraal als via multilaterale en regionale organisaties geleverd. Een groep landen heeft in 2015, mede op initiatief van Nederland, gezamenlijk met een aantal lage- en middeninkomenslanden afgesproken de inzet op dit gebied te verdubbelen ('Addis Tax Initiative'). Nederland breidt de technische assistentie de komende jaren dan ook aanzienlijk uit. Nederland werkte verder mee aan de herziening van de transfer pricing guidelines van de OESO. Ook is Nederland bereid het UN Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters te steunen, dat met name lage- en middeninkomenslanden adviseert over hun inzet bij onderhandeling van belastingverdragen.

Op het gebied van de herziening van de belastingverdragen speelt Nederland een actieve rol. Belastingverdragen gaan over afspraken om dubbele belastingen te voorkomen. Zij voorkomen

⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/04/21/zorgplichten-van-nederlandse-ondernemingen-inzake-internationaal-maatschappelijk-verantwoord-ondernemen>

ook dat er geen of te weinig belasting wordt betaald. Nederland loopt voorop met het heronderhandelen van belastingverdragen met lage- en middeninkomenslanden om antimisbruikbepalingen in die verdragen op te nemen.